

ALMAN DİLİNDE “TÜRK” SÖZCÜĞÜNÜN KULLANIM ALANLARINA GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE BİR BAKIŞ

Leyla COŞAN*

ÖZET

Bu çalışmanın amacı 18. yüzyıldan itibaren Alman dilinde Türk sözcüğü ile oluşturulan kavram ve deyimleri tespit etmek, ortaya çıkış nedenlerini irdelemek ve kullanım alanlarına ışık tutmaktır. Bu nedenle günümüz kaynaklarının yanı sıra, Almanların 18. yüzyıldan itibaren çıkarmış oldukları kapsamlı sözlük ve ansiklopedilerden de faydalanılmıştır. Bu kaynakların ilki Almanya'nın en kapsamlı sözlüğü olan Grimm kardeşlerin çıkarmış olduğu Deutsches Wörterbuch'dır. Ansiklopedilerin arasında Johann Georg Krünitz tarafından hazırlanan Oekonomische Encyclopädie (1773-1858), önemli ansiklopediler arasında yer alan Meyers Konversationslexikon (1885-1892), Brockhaus Konversationslexikon (1894-1896) ve Johann Heinrich Zedler tarafından oluşturulan Johann Heinrich Zedlers Grosses vollständiges Universalexicon aller Wissenschaften und Künste (1731-1754) yer almaktadır. Adı geçen eserlerde ve günümüz sözlüklerinde tespit edilen Türklerle ilgili sözcükler savaş, botanik, zooloji, gıda, insan, renk eşya, tekstil-deri, ölçü ve para birimleri, sanat ve diğerleri olmak üzere 11 kategoriye ayrılmıştır. Bu kategorilerde yer alan kavram ya da deyimler kısaca açıklanmış, gerekli görüldüğü durumlarda açıklamalar orijinal alıntılarla desteklenmiştir. Çalışmada Türklerle ilişkili kavram ve deyimlerin kullanım alanlarına ilişkin, belirleyici etmenlerin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler

Türklerle ilgili kavram ve deyimler, 18.-20. yüzyıl arası, Alman Dili

GİRİŞ

Alman dilinde Türk¹ sözcüğü etrafında oluşan kavram ve deyimlerin çoğunun kökeni 16.-18. yüzyıllara dayanmaktadır. Bu kullanımlar sayıca

* Yard.Doç.Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü. leylacosan@marmara.edu.tr

¹ Türk sözcüğünün eski yazılım biçimleri arasında Türck en yaygın olanıdır. Ancak sözcüğün yazılımı yörelere göre de farklılık göstermektedir.

çok olmamalarına karşın genelde belirli bir dönemin bakış açısını yansıtmaları bakımından önem taşımaktadırlar. Çalışmanın amacı Almanların çeşitli sözlüklerinde yer alan kavram ve deyimleri tanıtmak, bunların ortaya çıkış nedenlerini irdelemek ve değerlendirmektir. Bu amaçla “Türk” sözcüğünün kullanım alanları tespit edilerek sınıflandırılma yoluna gidilecektir. Ana kategoriler arasında savaş, botanik, zooloji, insan, gıda maddeleri, renk, eşya, tekstil, ölçü ve para birimleri, sanat ve geri kalanların yerleştirildiği bir grup yer alacaktır. Bu sınıflandırmalarda zaman zaman bir kavram birden fazla kategoride (örneğin Türkenpapier ya da Türkenbund) yer alabilmektedir. Bazı durumlarda ise kavram ve deyimlerde anlam değişmesi olduğu (örneğin türken), ya da aynı kavram ya da deyim iki anlama birden geldiği ortaya çıkmaktadır.

1) Savaş-Savaşa İlişkin, Askeriyeye İlişkin, Savaş Sonrası ya da Savaşın Etkisi Sonucunda Oluşmuş Söz ve Deyimler

Einen Türken bauen/ stellen (bir Türk yapmak veya inşa etmek) deyiminde olumsuz bir durumun ifadesi olarak yer alan “Türk” sözcüğü yanlış, sahte veya uyduruk anlamlarını içermektedir. Deyimin kökeni *Wunderwelt Wissen Plus*² adlı kaynağa göre, 16. yüzyıla, Osmanlıların Habsburglularla savaştığı dönemlere dayanmaktadır. “Türk savaşları” olarak adlandırılan savaşlar esnasında Avusturyalılar bir hileye başvurarak, Türklerin kalelerini fethetmelerini engellemeye çalışırlar. Bunun için Türklere özgü kıyafetler giydirilmiş olan kuklalar (mankenler) kale burçlarına yerleştirilerek, kalenin fethedilmiş olduğu izlenimi yaratılmaya çalışılmaktadır. Böylelikle Türklerin kaleyi fethetme girişimi engellenmeye çalışılmaktadır. Konuya ilişkin başka bir açıklama ise ünlü Alman dilcisi Jakob Grimm tarafından yapılmıştır. Grimm’e göre Habsburg Kayzeri Türk korkusunun toplumda yaygın olmasından faydalanarak Türklere karşı bir sefer düzenlemek üzere toplumdaki vergi toplamış ve paraları kendi kişisel çıkarları için kullanmıştır³. Deyime ilişkin üçüncü açıklama ise Avusturyalı Wolfgang von Kempelen adlı mucidin 1768 yılında icat ettiği satranç makinesiyle ilgilidir. Buna göre Türk kıyafetleri giydirilmiş bir kuklaya karşı satranç oynanmaktadır. Sözde mekanik ola-

² Wunderwelt Wissen Plus: Fragen & Antworten Spezial, 2009, s. 11.

³ Wunderwelt Wissen Plus: Fragen & Antworten Spezial, 2009, s. 11.

rak çalışan makinenin içinde gerçekte canlı bir insan bulunmaktaydı⁴. Ali Osman Öztürk *Alman Oryantalizmi* adlı çalışmasında deyim'in ortaya çıkışına ilişkin ayrıntılı bilgilere yer vermektedir⁵. Deyimin bugünkü kullanım alanları hakkında günümüz sözlüklerinde ise şu bilgiler yer almaktadır. *Duden Deutsches Universalwörterbuch*' da "einen Türken bauen/ stellen" birini kandırmak amacıyla aldatmak, bir şeyi gerçekmiş gibi göstermek ve televizyon ve radyo sektöründe (jargon) bir sahnenin gerçekmiş gibi gösterilmesine karşın esasında sahte olması anlamlarına gelmektedir⁶.

Türken 1900 yılında tespit edilen sözcük askeri anlamda, olası düşmana karşı savaş eğitimi ve askeri (geçit) törenlerde öğrenilmiş olan becerilerin gösterilmesi demektir⁷. Türke(n)'nin eski anlamı muhtemelen askeri anlamda, olası düşmana karşı savaş eğitimini, sonrasında ise Avusturya-Macaristan monarşisi tarafından, Türklerin saldırılarına karşı alınan devlet önlemlerini kast etmektir. Günümüzdeki anlamı hakkında ise gerçekte olmayan bir şeyi varmış gibi göstermek olarak açıklanıyor⁸. Gerçekte var olmayan bir düşmana karşı savaşarak savaş yetisini geliştirme söz konusu olduğundan, birini kandırmak veya aldatmak anlamında da kullanılmakta olan aynı sözcük ve "einen Türken bauen" den türetilmiştir. Türken'in günümüzdeki kullanım biçimlerinden biri ise "Türk'e gitmek", yani Türk restoranına vb. gitmek anlamındadır. *Duden*'in 2007 baskısında parantez içinde bu ifadenin çoğunlukla aşağılayıcı bulunduğu işaret edilmektedir. Günümüzde kullanılan "türken" sözcüğü ise aldatmak amacıyla taklit etmek ve sahtekârlık anlamında kullanılmaktadır. Sözlükte kutu içerisinde sözcüğün kökeninin tam bilinmemesine karşın insanların bilincinde bir milleti ifade ettiği ve özellikle Türk asıllı yurttaşlar tarafından aşağılayıcı bulunduğu, bu nedenle de kullanımından mutlak kaçınmak gerektiği ifadesine yer verilmektedir⁹.

⁴ Wunderwelt Wissen Plus: Fragen & Antworten Spezial, 2009, s. 11.

⁵ Öztürk, Ali Osman, *Alman Oryantalizmi*, Vadi, Ankara 2000, s. 83-88.

⁶ Duden Deutsches Universalwörterbuch, völlig neu bearbeitete und stark erweiterte Aufl. Hrsg. u. bearb. vom Wiss. Rat u. d. Mitarb. d. Dudenred. unter Leitung von Günter Drosdowski, Dudenverlag, Mannheim, Wien, Zürich 1989, s. 1571.

⁷ Grimm (Jakob); Grimm (Wilhelm), *Deutsches Wörterbuch*, 1854-1960, 16. Bde. [in 32 Teilbänden]. Leipzig: S. (<http://germazope.uni-trier.de>).

⁸ *Duden* 1989, s. 1571.

⁹ Duden Deutsches Universalwörterbuch, 6. , überarbeitete und erweiterte Aufl. Dudenverlag, Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich 2007, s. 1720.

Türkenbüchlein (Türk kitapçığı) Türklerin gelenek-göreneklerini, yaşamlarını, dinlerini vs. anlatan kitaplara denmekteydi. Bunların geneli olumsuz bir Türk imajı çizerek düşman imgesini pekiştirmek amacıyla yazılmıştır. Türkenglaube (Türk inancı) Hz. Muhammed'in öğretilerine dayanan, Türklerin inancına denmekteydi¹⁰. Türkengebet "Türk duası" Türklerin istilalarından korunmak için kiliselerde okunan duaya verilen addır¹¹. Türkenpredigt (Türk vaazı) Türklerin istilalarından korunmak için kiliselerde okunan vaazlara denmekteydi¹². Türkenlied (Türk şarkısı) Türklere karşı yazılan ve söylenen dinî ve dünyevî Alman halk şarkıları için kullanılmaktaydı¹³. Türkenglocke (Türk çanı) Türklere korunmak için kiliselerde okunan duaya çağırın çanlar anlamındaydı¹⁴. Türkentaufen (Türk vaftiz törenleri) Esir düşen Türklerin hristiyanlaştırılması için yapılan vaftiz törenine denmekteydi¹⁵. Türkenalmosen (Türk sadakası) Türklere karşı savaşı desteklemek için yardım niteliğinde toplum tarafından bağışlanan veya bağışlanması istenen para, eşya vb. için kullanılmaktaydı (fitre gibi)¹⁶. Türkenbruderschaften (Türk kardeşliği) özellikle kilise tarafından teşvik edilen din adamları ve toplumun kaynaşmasına yönelik oluşturulan derneklere denmekteydi¹⁷. Türkenprozessionen (Türk alayı) Türklere karşı gerçekleştirilen dini tören alayları için kullanılmaktaydı¹⁸.

Türkenkriege (Türk savaşları) Osmanlılarla yapılan savaşlara verilen isimdir¹⁹. Türkenfehde (Türk savaşı, düşmanlığı) sonu gelmeyen düşman-

¹⁰ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

¹¹ Bkz. Leyla Coşan, "Tanrım bizi Türklere koru!" 16. yüzyılda Almanların Türklere korunmak için yazdığı dualar. Türklere karşı yazılan vaazların değerlendirilmesi ile birlikte, Yeditepe, İstanbul 2009.

¹² Bkz. Coşan, 2009, s. 231-266.

¹³ Bkz. Leyla Coşan, "Viyana kuşatmalarını anlatan iki Alman Halk Şarkısı örneğinde Türk imajı", "Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi 14", Kocav, İstanbul 2006, s. 159-184.

¹⁴ Bkz. Coşan, 2009, s.100.

¹⁵ Leyla Coşan, "Almanya'da Hristiyanlaştırılan Türk Savaş Esirleri ve Bunların Vaftiz Törenleri (16-18. Yüzyıllar)", "Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi 19", Kocav, İstanbul 2008, s. 43-60.

¹⁶ Spohn 1993, s. 64.

¹⁷ Spohn 1993: s. 64.

¹⁸ Spohn 1993: 64.

¹⁹ Altı çizili Almanca sözcüğün ya da sözcüklerin yanına parantez içerisinde birebir çevirisi verildikten sonra, gerçek anlamı ya da gerekli açıklamalar yer almaktadır.

lık nedeniyle Türklerle yapılan savaş anlamındadır. Türken Schlacht (Türk savaşı) uzun süreli ve şiddetli savaş demektir. Türkenangriff Türk saldırısı anlamında kullanılmıştır. Türkeninvasion ile Türk istilası kastedilmektedir. Türkeneinfall Türk baskını anlamındadır. Türkenbelagerung Türk kuşatması demektir. Türkenbesatzung (Türk garnizonu) Türk askeri birliklerinin kuşattığı yerler için kullanılmıştır. Türkenherrschaft (Türk hükümdarlığı) Türklerin savaş sonucu fethettikleri yerlerdeki hükümdarlıkları anlamındadır. Türkenzug (Türk seferi, alayı) ya da Türkenfeldzug (Türk seferi) genelde Türklere karşı yapılan seferler için kullanılmıştır²⁰. TürkenGewalt Türk şiddeti demektir. Türkenfurcht, Türkenangst ya da Türkenscheck Türk korkusu anlamındadır. Türkennot (Türk sıkıntısı) Türklerden kaynaklandığı varsayılan sıkıntı ya da sefalet anlamındadır. Türkenplage (Türk felaketi) Türklerin neden olduğu felaketler ve sıkıntılar kastedilmektedir. “Plage” (felaket) sözcüğü dinî açıdan Tanrı'nın insanları cezalandırmak için yeryüzüne göndermiş olduğu felaket demektir.²¹ TürkenGeschrei (Türk bağıışı, narası) hem Türklere karşı savaşa çağrı yapmak üzere yapılan bağıışmalar, hem de Türk savaşçılarının savaş meydanlarında düşmanı korkutmak için attıkları naralar için kullanılmaktaydı²². Türkenreiter Türk süvarisi demektir. Türkenzelt Türk çadırı anlamındadır. Türkenlager ile Türk ordugâhı kast edilmektedir. Türkenheer Türk ordusu için kullanılmaktaydı. Türkenmäßig (Türk gibi) zorlu bir muharebe anlamındaydı. Türkenzen “Türk gibi barbarca davranmak” anlamında kullanılmaktaydı²³. Türkenjoch Türk boyunduruğu altına girmek anlamındaydı. Türkenhund ya da Türkischer Hund (Türk köpeği) Türklere ilişkin sövgü anlamındaydı²⁴.

Türkische Ambesaten (Türk elçileri) 18. ve 19. yüzyılda askerî alanda kullanılan bu kavram, savunma amaçlı düzenli aralıkla toprağa çakılan, sivrileştirilmiş kazıkları kast etmektedir. “Türk elçileri” olarak adlandırılan kazıklar ise düz, ancak üzerine demirden bir uç ve dışarıya dönük olan

²⁰ <http://germazope.uni-trier.de/>

²¹ <http://germazope.uni-trier.de/>

²² <http://germazope.uni-trier.de/>

²³ <http://germazope.uni-trier.de/>

²⁴ <http://germazope.uni-trier.de/>

iki çividen oluşmaktadır²⁵. Türkenstecher (Türk hançeri) başkalarını ölümle ve öldürmekle tehdit eden anlamındaydı²⁶. Ortaçağ Almancasında “stechære” katil, turnuvalarda savaşı ve silah (bir ucu sivri ya da keskin olan silah, örneğin hançer) anlamında kullanılmaktayken, buradaki anlamı Türk gibi öldüren ve hançerleyendir. Türkensäbel (Türk kılıcı) eğik biçimdeki kılıca verilen isim idi. Türkenkugel ya da Türkische Kugel Türk kurşunu anlamındadır. Viyana’da Osmanlı savaşı anımsatmak üzere evlerin girişine yerleştirilen çok sayıda kurşun bulunmaktadır. Viyana’da 1686 yılında Michael Klotz tarafından evinin girişine yerleştirilen “Türk kurşunu” hala “Am Hof 11” caddesinde mevcuttur. Türkische Regenkugel (Türk yağmur topu) Osmanlılara özgü bir top mermisi türüdür. Krünitz’in sözlüğünde topçulukta çeşitli yanıcı maddelerden oluşan ve yakılması hedeflenen nesnelere atılan bir top çeşidi olduğu bilgisine yer verilir²⁷. Türkenpaß (Türk pasaportu) Cezayir veya Akdeniz pasaportu olarak da kullanılan kavram Hristiyan olmayan ve bu nedenle barbar olarak adlandırılan ülkelerle anlaşmaları bulunan ülke gemilerinin para karşılığında alıp yanlarında bulundurmaları gereken belgedir. “Ancak 1830 yılından itibaren Cezayir’in Fransızlar tarafından fethedilmesi ile barbarların Akdeniz’deki deniz korsanlıklarına son verilerek Türk pasaportunun da önemi ortadan kalkmıştır”²⁸. Turko(s) (Türk) Fransızca “turco” ya da “turc”dan türetilmiş olan ve Türk anlamına gelen bu sözcük Cezayir’de Fransız sömürge ordularında yer alan zenci piyadeler için kullanılmaktaydı²⁹. Türkopol ya da Turkopel okçular için kullanılmaktaydı. Sözcüğün Türklerin etkisiyle oluşup oluşmadığı kesinlik kazanmış değildir.

²⁵ “Türkische Ambesaten hießen in der Kriegswissenschaft ehemals Palisaden mit abgesägtem Kopf auf dem eine eiserne Spitze und zwei nach außen gerichtete Nägel angebracht waren” (<http://kruenitz1.uni-trier.de>).

²⁶ <http://germazope.uni-trier.de/>

²⁷ <http://kruenitz1.uni-trier.de>

²⁸ “Paß, welchen die Schiffe derjenigen Staaten lösen und an Bord mit sich führen mußten, die mit den Barbareskenstaaten Verträge abgeschlossen hatten. Erst seit 1830 mit der Eroberung Algiers durch die Franzosen hörte die Seeräuberei der Barbaresken im Mittelmeer und damit auch die Notwendigkeit eines Türkenpasses auf” (*Meyers Konversationslexikon* 1885-1892: 357).

²⁹ Gerhard Wahrig, *Deutsches Wörterbuch*, Bertelsmann Lexikon Verlag, Gütersloh/München 1991, s. 1305.

Türkenkopf (Türk kafası) 18. yüzyıla ait Zedler adlı Alman ansiklopedisinde Türken-Köpfe, (gedörrete) (Türk kafaları, kurutulmuş) başlığı altında son derece ilginç bilgiler yer almaktadır. Buna göre Leipzig’de 1684 yılında Alman tüccarlar kurutulmuş Türk kafaları satarlar. Bunlar 1683 yılındaki Viyana savaşında öldürülen Türklere aittir. Tüccarların kafaları variller içerisinde getirdikleri belirtilir. Zaferin anısına Avrupa’daki pek çok kurum bunları satın alır. Kafanın değeri öldürülen askerın sözde rütbesine, konumuna göre değişmektedir. En pahalı kafaların Türk Paşalarının kafaları olduğu yazılır. Tanesinin 4, 6, 8 ve daha fazla Raystaler karşılığında satıldığı bilgisine yer verilir³⁰. Türkenkopf (Türk kafası) esasında özellikle Türk savaşlarının yoğun olduğu dönemlerde gerçekten Türk kafası, yani öldürülen Türkler kast edilmekteydi, ancak bu kullanım biçimi nadirdir. Bu kavrama daha çok benzetmelerde rastlamak mümkündür, örneğin “berge, die vordem dicht bestanden waren, sehen jetzt aus wie glattrasierte türkenköpfe” (önceden bitki dolu olan dağlar, artık tıraş edilmiş Türk kafalarına benziyorlar)³¹.

Türkengeld (Türk parası) ya da Türkenpfennig (Türk kuruşu) Türklere karşı yürütölen bir savaşın olması durumunda Alman İmparatorluğunun tümünde toplanılan ve herkesin istisna olmaksızın katkıda bulunmak zorunda kaldığı paralara verilen isim idi. Bu şekilde toplanılan paralar savaşın zararlarını gidermek, bedelli askerlerin ücretlerini karşılamak ve bazen de padişahlar tarafından elde edilmiş zaferler sonrasında talep edilen vergi ya da savaş tazminatına (Tribut) denmekteydi³². Türkenhilfe (Türk yardımı) Türklere karşı yapılan savaşta desteklemek amacıyla toplanan para ve diğeri yardım malzemeleri için kullanılmaktaydı³³. Türkensteuer ya da Türkenschatzung “Türk vergisi” Türklere karşı yürütölen bir savaşta desteklemek ya da önleyebilmek için toplundan

³⁰ Johann Heinrich Zedler, Johann Heinrich Zedlers Grosses vollständiges Universallexicon aller Wissenschaften und Künste. Band. 45, s. 864 (<http://www.zedlerlexikon.de/>).

³¹ <http://germazope.uni-trier.de/>

³² Johann Georg Krünitz, 1773-1858, Oekonomische Encyclopädie oder allgemeines System der Staats- Stadt- Haus- und Landwirthschaft. 242 Bde. (<http://kruenitz1.uni-trier.de/>); (<http://germazope.uni-trier.de/>)

³³ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

toplanılan vergilere verilen isim idi³⁴. Türkenkaste n “Türk sandığı, kutusu” Türk vergilerinin konduğu kasaya denmekteydi³⁵.

Türkenstieg Türk zaferi demektir. Türkenhoffnung (Türk ümidi) bu kavram “Türk korkusu”nun bir sonucu ve ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Osmanlı İmparatorluğu sınırına yakın olan ülkelerde Hristiyan hükümdarlarına rağmen sıkıntı içinde yaşayan insanlar, sosyal iyileşme getirir beklentisiyle Osmanlılara sıcak bakmışlardır. Bu tutum özellikle baskıcı yönetimlerden ve ağır vergilerden bunalmış çiftçilerde görülmektedir. Türklerin hâkimiyeti altındaki bölgelerde uygulanan adil düzenlemeler Almanya’da zor koşullarda yaşayanlar tarafından duyulmuş ve bu da Türklere karşı olumlu bakışı özendirmiştir³⁶. Türklerin farklı dinden olanlara hoşgörülü olmaları, başta Avrupa’da dönem dönem çeşitli eziyetlere maruz kalan Yahudileri etkilemiş ve özellikle Fatih Sultan Mehmet zamanında kitleler halinde Osmanlı İmparatorluğu’na göç etmelerine neden olmuştur. Bunun dışında kimi meslek grupları da Osmanlı’nın gelmesi halinde kendilerini bekleyen muhtemel imkânlardan dolayı ümide kapılmışlardır. Bunların arasında başta orduya hizmet eden ancak Batı Dünyasında zaman zaman büyücülükle itham edilen topçular yer almaktaydı. Ayrıca zanaatçılar, sanatçılar, madenciler, teknisyenler ve benzeri meslek grupları da Türklere yakınlık duymuşlardır. Sonunda Türklerin zafer elde edeceğini düşünen bu insanlar, Türkler onları ele geçirmeden, güçlü olanın tarafına geçmeyi yeğlemişlerdir³⁷. Türkenmode (Türk modası)³⁸ Fetihlerin yavaşlamaya, Osmanlıların Avrupa’da etkinliğini yitirmeye başladıkları 18. yüzyılda, Türk korkusunun yerini “Türk modası” almaya başlar. Bu dönemde kültürel münasebetlerin de artması sonucu

³⁴ <http://germazope.uni-trier.de/>

³⁵ <http://germazope.uni-trier.de/>

³⁶ Brenner, s. 31.

³⁷ Hans-Joachim Kissling: “Türkenfurcht und Türkenhoffnung im 15./16. Jahrhundert. Zur Geschichte eines „Komplexes”. In: Mathias Bernath: *Südost-Forschungen. Internationale Zeitschrift für Geschichte, Kultur und Landeskunde Südosteuropas*. Begründet von Fritz Valjavec. Bd. XXIII. München : R. Oldenbourg, 1964. s. 16; Leyla Coşan, “Tanrım bizi Türklere korku!” 16. yüzyılda Almanların Türklere korunmak için yazdığı dualar. Türklere karşı yazılan vaazların değerlendirilmesi ile birlikte, Yeditepe, İstanbul 2009, s. 57.

³⁸ “Turquerie”, “Turkomanie” veya “Alla Turca” olarak da geçmektedir.

farklı ve “ekzotik” bulunan Türklere karşı, başta Avusturya’da olmak üzere merak, ilgi ve hayranlık iyiden iyiye artar. Bunun sonucunda ise mimaride ve özellikle porselen gibi günlük kullanım eşyalarında Türk motifleri kullanılmaya başlanır³⁹.

Türkenabzug (Türk geri çekilişi) ile Türklerin savaşta yenilgi sonucu geri çekilmeleri kast edilmekteydi. Türkensturz Türklerin yenilgisi demektir. Türkenfront (Türk cephesi) savaşta Türklere karşı oluşturulan cephe için kullanılmaktaydı. Türkenabwehr (Türk savunması) Türklere karşı yapılan savunma amaçlı savaş anlamındaydı. Türkenbeute (Türk ganimeti) ile Türklerle yapılan savaş sonucunda elde edilen ganimetler kastedilmekteydi. Beutetürken (ganimet Türkler) ele geçirilen ve ganimet olarak genelde Almanya’ya getirilen esir Türkler için kullanılmaktaydı⁴⁰. Hoftürke (saray Türk’ü) sarayda hizmetkâr olarak çalışan Türklere denmekteydi. Bunlar esir düşen ve genelde Hristiyanlaştırılan Türklerdir⁴¹. Kammertürke (mağbeyinci Türk) sarayda hizmetkâr olarak çalışan Türk anlamındaydı.

Türkenkriegshelden (Türk savaşı kahramanları) ile Türklerle yapılan savaş zamanlarında kahramanlık gösteren Hristiyanlar kast edilmekteydi. Türkendenkmal (Türk anıtı) veya Türkenbefreiungdenkmal (Türk kurtuluş anıtı) 1894 yılında Viyana’nın kurtuluşunun 200. yılı anısına Stephansdom kilisesine dikilen anıta verilen isim idi. Türkenkreuz (Türk haçı) ya da Türkensäule (Türk sütunu) Türklerle yapılan savaş sırasında, kuşatmayı ve kuşatma sonucu ölen Hristiyanları unutturmamak amacıyla çoğunlukla bir sütun üzerine dikilen anıt niteliğindeki haça denmektedir. Bu haçların bazıları ise Tanrı’ya, Türkleri geri püskürttüğü için, şükretmek amacıyla dikilmiştir. Avusturya ve Macaristan gibi ülkelerde hala bu tür anıtlara sıkça rastlanmaktadır. Türkengraben (Türk hendeği) Münih’te bulunan “Türk hendeği”, adını bu hendeği kazan Türk savaş esirleri dolayısıyla almıştır. Bu savaş esirlerine “Max Emanuel

³⁹ Örneğin Belvedre Sarayı’nın ucu püsküllü bir çadıyla örtülmüş gibi görünen köşe kubbeleri veya Schwetzingen Sarayı’nın bahçesinde yer alan ve yapımı 1785’te tamamlanan caminin dikkat çeken kubbesi ve minaresi. Her iki yapı Doğu’ya olan hayranlığı yansıtır.

⁴⁰ Coşan 2008, s. 45.

⁴¹ Coşan 2008, s. 47.

Türkleri” de denmekteydi. Bunun nedeni Elektör Prens Max Emanuel’ın bu Türkleri Bavyera’ya getirmesinden kaynaklanmaktaydı. Bavyera hükümet merkezini Nymphenburg ve Schleißheim saraylarıyla bağlayacak olan bu hendek (aslında söz konusu olan su kanalır) tamamlanamayınca 19. yüzyıl başlarında üzerine toprak dökülerek kapatılmıştır⁴². Türkenstraße (Türk caddesi) “Türkengraben” kavramından esinlenerek 1812 yılında “Türk hendeğine” giden caddeye verilen isimdir. Türkenkaserne (Türk kışlası) 1826 yılında Münih’te inşa edilen “Türk kışlası”nın adı da “Türk hendeği”nden esinlenerek verilmiştir. Kışla “Türk hendeği” ve “Türk caddesi” civarında bulunmaktaydı. İkinci Dünya Savaşı sırasında bombalanan kışladan günümüze kalan, ancak harabe halinde olan tek yapı ise Türkentor (Türk kapısı)’dır.

Türkenoper (Türk operası) Türklerin konu edildiği operalara denmekteydi⁴³. Türkenmusik, Türkische Musik (Türk müziği) ya da Janitscharen-Musik (Yeniçeri müziği) ile mehter müziği kast edilmekteydi. Türkische Becken (Türk zili) ya da Türkischer Teller (Türk tabağı) ile mehter müziğinde kullanılan zil anlatılmaktadır⁴⁴.

⁴² Türkengraben (Türk hendeği) ile ilgili ilginç bir efsane de bulunmaktadır. Efsane Slovakya’da bir Alman köyü olan Schmiedshau’ da geçmektedir. Buna göre Türk savaşları zamanında Schmiedshau’ya gelen Türkler, çok sayıda insan öldürür ve kilise yağmalar. Türklerin arasında en kötü olan ise metinde “türkischer Priester” olarak adlandırılan Türk imamıdır. İmam kilise içerisinde günah sayılan, olmayacak davranışlarda bulunmaktadır. Tam o sırada görünmez bir el bütün çanların çalınmasına neden olur. Diğer yandan birkaç kez “düşman geliyor” sesi duyulmaya başlanır. Türkler hemen atlarına biner ve saklanmak üzere dağlara çıkmaya çalışır. Ancak dağlara varamadan Tanrı onları, yol üstünde gizlenmiş güçlü birkaç erkek ile cezalandırır. Bunlar, zaten şarap içmekten sarhoş olan Türkleri vurur ve oradaki bir hendeğe atar. Bu olaydan sonra hendeğe Türk hendeği denir. Türkler tarafından yağmalanarak ele geçirilen kilise hazineleri ise o anda toprağa gömülerek yok olur. Efsaneye göre Türk imamının ağladığını duyanlar, hatta kendisini Hristiyan Tanrı’sından af dilerken görenler olurmuş. Ancak imamın ruhu ancak Katolik bir rahibin onun için dua etmesi sonucu kurtulmuş, işte o zaman kaybolan kilise hazineleri de tekrar ortaya çıkarmış (http://www.harptabwiki.de/schmiedshau/sagen_extern.htm#oben).

⁴³ Margret Spohn, *Alles getürkt. 500 Jahre (Vor)urteile der Deutschen über die Türken*, Bis, Oldenburg 1993, s. 52.

⁴⁴ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

2) Botanik (Bitki) ve Botaniğe İlişkin Kullanılanlar

Türkenbund (Türk sarığı), Türkenlilie (Türk zambağı) ya da Türkenbundlilie (Türk sarığı zambağı)⁴⁵ olarak bilinen zambak çiçeğinin halk arasında en yaygın kullanım biçimi “Türk sarığı” anlamına gelen “Türkenbund”dur (Latincesi *Lilium martagon*’dur). Çiçek adının Türkçe “tülbent” ya da “turban”dan türetildiği düşünülmektedir. Bir varsayıma göre ise bu çiçek adını ilk defa Sultan I. Mehmet’de görüldüğü söylenen “martagan” adlı özel bir tür sarık ya da sarığın yeni bağlanma biçiminden almıştır. Arkaya dönük yaprak biçimi sarığa ya da sarığın bağlanma biçimine benzetilmiştir⁴⁶. Krünitz’in ansiklopedisindeki açıklamaya göre Osmanlılar arasında yaygın olan baş örtme (sarık) biçimine benzerliğinden dolayı söz konusu çiçeğe bu isim verilmiştir. Türleri arasında “gelber Türkenbund” (Lat. *Lilium canadense*, Linn.) sarı Türk zambağı, “großer gelber Türkenbund” (Lat. *Lilium superbum*, Linn.) büyük sarı Türk zambağı, “hochrother Türkenbund” (Lat. *Lilium pomponium*, Linn.) çok kırmızı Türk zambağı, “geflechte Türkenbund” (Lat. *Lilium maculatum*, Linn.) alaca ya da benekli Türk zambağı, “scharlachrother Türkenbund” (Lat. *Lilium chalcidonium*, Linn.) kızıl Türk zambağı, “gemeiner oder wahre Türkenbund” (Lat. *Lilium Martagon*, Linn.) sıradan veya gerçek Türk zambağı. Türk zambağı çiçeğinin türlerine verilen tüm bu isimlerin yanı sıra, bazı durumlarda ayrıca isimler de eklenmiştir. Ancak bu isimler ikinci sırada yer almakta, Türk sözcüğü içermemektedirler⁴⁷. Türkischer Holunder (Türk leylağı) üzüm şeklindeki mavi güzel kokulu çiçekleri nedeniyle Lilak, Lilac (Leylak) olarak da adlandırılan ve Latince adı *Sambucus caerulea* olan bu bitkinin kökeninin Doğu Akdeniz ülkeleri ve İran (Pers) olduğu söylenmektedir. Krünitz’e göre Türkler tarafından İstanbul’da (Constantinopel) elde edilmiş ve değerli bahçelerde yetiştirilmiştir. Nadir bir çiçek olması dolayısıyla Busbeque’ye⁴⁸ hediye edilmiş, Al-

⁴⁵ Çiçek yaprakları açık kırmızı, koyu benekli olan zambak anlamındadır (bkz. *Duden* 1989, s. 1571).

⁴⁶ Helmut Genaust: *Etymologisches Wörterbuch der botanischen Pflanzennamen*. 3. Auflage. Nachdruck Basel, Birkhäuser, 1996.

⁴⁷ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

⁴⁸ Osmanlı medeniyetinin zirveye ulaştığı dönem, Avusturya-Macaristan İmparatorunun hizmetindeki bazı Hollandalı diplomatlar İmparatoru temsilen Osmanlı İmpa-

manya'dan sonra diğer ülke bahçelerinde de yerini almıştır⁴⁹. Türkenkopf (Türk kafası) bir kaktüs çeşidi için kullanılmaktaydı. Latincesi *Cactus Melocactus* olan süs bitkisi ismini küre ve koni biçiminden dolayı almıştır. Bitkinin bu biçimi muhtemelen kubbeye benzetilmiştir⁵⁰. Türkische Rose (Türk gülü) Latincesi *R. punicea Mill.*, *R. bicolor Jacq* olan yabancı gül adıdır⁵¹. Türkenmohn (Türk gelinciği, haşhaşı) Latincesi *Papaver orientale* olan bitkinin adıdır. Türkischer Klee (Türk Yoncası) Günümüz Almanca-sında "Esparsette" olarak adlandırılan bitki bir çeşit yonca otudur⁵². T ü r k e n h o l z (Türk odunu) pipoları yakmak için kullanılan ve Latincesi *vib. Lant* olan sarılgan bitkinin dallarına denmekteydi⁵³.

Türkenalville Güney Fransa bölgesinde yetişen bir tür elma çeşidi-dir. Calville çok fazla çeşidi olan bir ağaçtır. Çeşitlerinden bir tanesinin adı ise "gelber Calville Paschaapfel"dır (sarı Calville Paşaelması). Calville'lerin arasında Türkcalville olarak adlandırılan elmalar, türünün en irileri olmalarına karşın en lezzetlileri değildirler. Ancak ağacın verimli olmayan topraklarda da iyi yetişmesi, meyve vermesi ve dayanıklı olması, bu elma türünü ticaret için elverişli hale getirmektedir⁵⁴. Türkische Zwetsche (Türk eriği) meyve çeşitlerini inceleyen Pomoloji'de hurma ve erik için kullanılmaktadır⁵⁵. Türkinen Napolyon kirazına benzeyen, kalp şeklinde olan ve rengi sarıya çalan, sulu ve oldukça lezzetli bir tatlı kiraz çeşididir. Bitkinin Asya kökenli olduğu söylenmektedir⁵⁶. Ancak kaynakta neden bu ismin verildiği bilgisi yer almamaktadır.

ratorluğunu ziyaret etmişlerdir. Bu diplomatların en önemlisi 1522-1592 yılları arasında yaşamış olan Ogier Ghislain Busbeq'dir. I. Ferdinand'ı temsilen 1554-1562 yılları arasında İstanbul'da bulunan ve ayrıca Anadolu'yu gezen Busbeq'i önemli kılan Osmanlı kültürüne ilişkin yazmış olduğu mektupların dışında Lale, Leylak ve Kestane gibi bitkileri Hollanda'ya kazandırmasıdır.

⁴⁹ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

⁵⁰ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

⁵¹ *Meyers Konversationslexikon* 1885-1892, s.962.

⁵² *Meyers Konversationslexikon*, 4. Aufl. Verlag des Bibliographischen Instituts, Leipzig, Wien 1885-1892, s. 392. (<http://www.retrobibliothek.de/retrobib/>).

⁵³ (<http://germazope.uni-trier.de/>)

⁵⁴ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

⁵⁵ Ottomanische Kaiserpflaume (Osmanlı Kayzeri Eriği) adlı bir erik türü de bulunmaktadır (<http://kruenitz1.uni-trier.de/>).

⁵⁶ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

Türkische Weichsel ya da Türkische Kirsche (Türk Kirazı) Latincesi *Cerasus Mahaleb* olan Mahlep ya da İdris ağacı olarak adlandırılan bir tür ekşi kiraz çeşididir. Bir diğer açıklama ise Latincesi *Prunus cerasifera* olan “Türkische Kirsche’nin” Balkanlardan ve Anadolu’dan gelen bir gül ağacı çeşidi olduğu ve kiraza benzer meyve verdiği yönündedir⁵⁷. Türkenbirne (Türk armudu)⁵⁸.

Türkische Bohne (Türk fasulyesi) tohumları küçük ve renkli görünlü olan ve yeşil bir kabuğun (bezelye gibi) içinde bulunan Fasulye çeşidine denmekteydi. Krünitz bu çeşidin Almanya’da az tüketildiğine dikkat çekmektedir. Latince adı *Faba Turcica* olan Türk fasulyesinin özelliği çiçeklerinin kıpkırmızı olmasıdır. Krünitz, Temmuz ve Ağustos ayında açan kızıl renkteki çiçeklerin güzel kokulu olduğu bilgisine yer vermektedir⁵⁹. Türkenbund Latince adı *cucurbita melopepo L.* olan ve bir kabak çeşidine verilen isimdir. Buna aynı zamanda sarık (türban) kabağı da denmektedir (bkz. Türkenkopf)⁶⁰. Türkenkopferne (Türk kafası çekirdekleri) “Türkenbund” adlı kabağın çekirdeklerine denmekteydi. Latincesi *semen cucurbitae*’dir⁶¹. Türkenkopf (Türk kafası) Latince adı *Cucurbita pepo L.* olan ve sarıya benzetilmesi sonucu bu şekilde adlandırılan kabak çeşididir⁶². Türkenmütze (Türk şapkası) yeşil, turuncu ve gri renklerinden oluşan, sarıya benzetilen, süs amaçlı yetiştirilen ve Latince adı *Cucurbita maxima Duchesne* olan bir tür kabağa denmektedir.

Türkischer Hafer (Türk yulafı) Latincesi *Avena orientalis* olan ve bayrak, tarak, kılıç ve çam yulafı ya da Macar ve Rus yulafı olarak da adlandırılan bir yulaf çeşididir. Doğu’dan geldiği tahmin edilmektedir. Türk yulafının özelliği Krünitz’e göre soğuğa dayanıklı olmasıdır⁶³. Türkische Gerste (Türk arpası) Latince adı *Hordeum* olan arpanın bir çeşidine den-

⁵⁷ Walter Hartmann, *Farbatlas: Alte Obstsorten*. Ulmer, Stuttgart 2000.

⁵⁸ <http://germazope.uni-trier.de/>

⁵⁹ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

⁶⁰ <http://germazope.uni-trier.de/>

⁶¹ <http://germazope.uni-trier.de/>

⁶² Johann Christoph Adelung: *Grammatisch-kritisches Wörterbuch der Hochdeutschen Mundart*. 1793, Bd. 4, s. 724. (<http://www.zeno.org/Adelung-1793/K/adelung-1793-04-0724>); <http://germazope.uni-trier.de/>

⁶³ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

mekteydi⁶⁴. Türkischer Weizen, Türkisches Korn ya da Türkenkorn (Türk tahılı) bir tahıl çeşidi olan mısıra (*Zea Mais.L.*) denmekteydi. Türk tahılı veya buğdayı olarak adlandırılan bitkinin İngilizce karşılığı *Indian Corn*'dur⁶⁵. Türk, Türke (Türk), Türken (Türkler) ya da sözcüğü Almanca günlük konuşma dilinde Mısır (tohumu) anlamına gelmekteydi⁶⁶. Türkenbecken mısır tohumlarını ekmek üzere toprağa açılan çukurlar anlamındaydı⁶⁷. Türkenbutz (Türk korkuluğu) mısır tarlalarındaki bostan korkulukları için kullanılırdı⁶⁸. Türkenfahne (Türk bayrağı) çiçek açan mısırın eril çiçek salkımı kast edilmekteydi, "die männlichen rispen am blühenden türggen"⁶⁹. Türkenmantel (Türk mantosu) mısır koçanını saran yapraklar için kullanılmaktaydı⁷⁰. Türkenkolben ya da Türkentschillen (mısır koçanı) mısırın cılız yapraklarına denmekteydi⁷¹.

Türkische Nuß ya da Türkische Hasel (Türk fıncığı) Bizans fıncığı olarak da adlandırılan fıncığın Latince adı *Corylus colurna*'dır. Fıncığın, dişi olan çiçekleri oldukça küçük, kıpkırmızı ve yapraklarla sarılı bir biçimde tomurcuğun içinde bulunmaktadır⁷².

Türkische Kresse (Türk teresi), Latincesi *Tropaeolum majus L.* olan bu bitkinin kalkan biçiminde yaprakları, ateş kırmızısı çiçekleri bulunmakta ayrıca çok tanınıp sevilmektedir. Peru'dan geldiği varsayılan bitkinin ömrünün bir yıl olduğu söylenmektedir. Krünitz'e göre kuru olmayan, verimli topraklarda ve güneşli yerlerde yetişen bir bitkidir⁷³.

⁶⁴ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

⁶⁵ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

⁶⁶ *Duden* 1989, s. 1571. Bu bağlamda 14. yüzyılın yazınsal ürünlerinde "Türk" sözcüğünün "mısır" anlamında kullanıldığını ve o döneminin metinlerinde sıkça yer aldığını vurgulamak gerekmektedir. Bu "mısır" anlamına gelen ve bu çalışmada yer alan sayısız örnekten de anlaşılmaktadır (Bkz. Franz Babinger, *Zwei baierische Türkenbüchlein (1542) und ihr Verfasser*. Bayerische Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-Historische Klasse. Sitzungsberichte. Heft 4. Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, München 1959, s. 20).

⁶⁷ <http://germazope.uni-trier.de/>

⁶⁸ <http://germazope.uni-trier.de/>

⁶⁹ <http://germazope.uni-trier.de/>

⁷⁰ <http://germazope.uni-trier.de/>

⁷¹ <http://germazope.uni-trier.de/>

⁷² <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

⁷³ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

Türkische Melisse (Türk melisası) Latince *Dracocephalum moldavicum* olarak adlandırılan bu süs bitkisi hakkında Krünitz, Moldavya ve Türkiye’de yetiştiği bilgisini vermektedir⁷⁴.

Kümmeltürke (Kimyon Türk) 1810 yılında tespit edilmiş söz esasında Almanya’nın Halle bölgesinden gelen Üniversite öğrencilerini tanımlamaktadır. Bu bölgede kimyon yetiştirilmekte ve üniversite öğrencilerine rahatlatıcı gıda maddesi olarak verilmekteydi⁷⁵. Deyime yüklenen iki anlamdan ilki bu deyimın öğrenciler arasında “Prahls, Großsprecher” palavracı, büyük laf eden anlamında kullanılmasıdır; ikincisi ise Wahrig’e göre şöyledir: 1790’lı yıllardan itibaren Üniversite şehri olan Halle ve civarında kimyon yetiştirilmiş, bu nedenle bölgeye “Kümmeltürkei” (Kimyon Türkiye) denilmiştir. Wahrig’de bu sözcüğün karşılığı aynı zamanda “Spießbürger” (dar kafalı) ve “Prahls” (palavracı)dır⁷⁶. Öztürk, sözcüğün günümüzdeki kullanım alanına ilişkin şu bilgileri vermektedir: “1. (aşağılayıcı anlamda) Türk; Türk işçisi, 2. (aşağılayıcı anlamda, eski bir sövgü) defol! [hau ab, du alter Kümmeltürke!]. Deyim olarak “arbeiten wie ein Kümmeltürke” (Kimyon Türk gibi çalışmak) ise konuşma dilinde ‘kendini paralarcasına, eşek gibi’ (schwer arbeiten, schuften) çalışmak anlamına geliyor⁷⁷. Türkischer Pfeffer (Türk biberi) Latincesi *Capsicum annum* olan biber, İspanyol biberi olarak da adlandırılmaktadır. Meyvesi uzun, yuvarlak ve parmak büyüklüğündedir. Başlangıçta yeşil, sonra sarı ve nihayetinde çok güzel parlak bir kırmızıya dönüştüğü ve bu tür biberin çok acı olduğu belirtilir⁷⁸. Türkenkugel (Türk topu) Latincesi *C. Annum L.* olan bir kırmızı biber çeşididir.

Türkentabak ya da Türkischer Tabak (Türk tütünü) Asya tütünü olarak da adlandırılan bir tütün türüdür. Bu ismi almasına karşın bu tütün türü Türkiye’den çok Macaristan’dan ithal edilmektedir⁷⁹.

⁷⁴ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

⁷⁵ <http://germazope.uni-trier.de/>

⁷⁶ Wahrig 1991, s. 801.

⁷⁷ Öztürk 2000, s. 94.

⁷⁸ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

⁷⁹ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

3) Zooloji (Hayvan)- Zoolojiye İlişkin

Türkisches Huhn (Türk tavuğu) Latincesi *Gallus turcicus* olan tavuk türü muhtemelen yabani tavuktan türemiştir. Güzel görünümlü olan tavuğun ana rengi beyaz, ancak karnı, kanatları ve kuyruğu siyahtır. Krünitz'e göre az yumurta vermesine rağmen, büyük ve etinin lezzetli olmasından dolayı yetiştirilmesi tavsiye edilen tavuk türlerindedir⁸⁰. Bir diğer açıklamaya göre ise "Türkisches Huhn" ismi Türk savaşları sonrasında ortaya çıkmıştır. O zamanlar yabancı olan her şeyi "türkisch" yani "Türk" olarak adlandırma alışkanlığı yaygın idi. Buna göre Türk tavuğu esasında "yabancı tavuk" anlamına gelmekteydi. Türk tavuğu (Türkisches Huhn) kavramı İngilizce'ye tercüme edildiğinden ve İngiltere'den Amerika'ya göç edenlerin hala bu ismi kullanmalarından dolayı hindi sözcüğü hala İngiltere ve Amerika'da "turkey" olarak geçmektedir⁸¹. Brockhaus'da da bu tavuk cinsine "Truthahn" hindi denmektedir⁸². Türkentaube (Türk güvercini) Türkiye'den geldiği varsayılan güvercin türüne verilen isimdir⁸³. Wahrig'de Latince adı *Streptopelia decaocto* olan bu güvercin türünün 1945 yılından sonra güneydoğudan gelen ve Almanya'ya yerleşen bir tür olduğu bilgisine yer verilmektedir⁸⁴. Bertelsmann *Universalexikon*'da 1945'den sonra Avrupa'ya yerleşen, Hindistan kökenli yabani güvercin türü olduğu belirtiliyor⁸⁵. Türkische Bagdette (Türk güvercini) Türk ya da Doğu güvercini olarak da adlandırılan bu kuş türünün adını Bağdat'tan aldığı tahmin edilmektedir. Doğduğunda son derece çirkin olan bu güvercin türü, sonrasında hızla güzelleşir. Ansiklopedide mektup taşıyan güvercinlerin bu türden üretildiği bilgisi yer alır⁸⁶. Türkische Ente (Türk ördeği) kafasında et ya da kırmızı siğiller bulunan ve evcil ördeklerin neredeyse iki katı büyüklüğünde olan yabani bir ördek çeşidine denmekteydi⁸⁷.

⁸⁰ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

⁸¹ <http://www.rund-ums-gefluegel.at/index.php?id=truthahn>

⁸² Friedrich Arnold Brockhaus, *Brockhaus'Konversationslexikon*. Leipzig, Berlin, Wien, 14. Aufl., Band 16, s. 4. (<http://www.retrobibliothek.de/retrobib/>).

⁸³ Duden 1989, s. 1571.

⁸⁴ Wahrig 1991, s. 1305.

⁸⁵ W.-E. Gudemann, *Bertelsmann Universal Lexikon*, Bertelsmann Lexikon, Gütersloh 1991, s. 917.

⁸⁶ Brockhaus 1894-1896, Band 12, s. 637.

⁸⁷ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

Türk ya da Sultan büyük, tehlikeli ve saldırgan saray köpeklerini verilen isimlerdendir⁸⁸. Türkisches Windspiel (Türk rüzgar oyunu) tazı olarak adlandırılan köpek cinsi için kullanılmaktaydı⁸⁹.

Türkisches Pferd (Türk atı) tonları farklı olabilen (kahverengi, kızıl kahve, siyah) ama çoğunlukta siyah olan orta büyüklükte ve kısa boyunlu Türk atları. Avrupalı atlarla kıyaslandıklarında oldukça dayanıklı olan Türk atları genelde ahır yerine dışarıda yaşamaktadırlar⁹⁰. Türkisches Hufeisen (Türk toynağı) Krünitz'de yer alan açıklamalara göre "Türk toynağı" şekil itibariyle Almanya'daki toynaklardan farklıdır. Almanya'da sadece toynağın üç tarafı kapatılırken, Türk toynağı ile toynağın tamamı kapatılmaktadır⁹¹.

Türkenbund Grimm sözlüğüne göre Latince adı *turbo cidaris* olan bir salyangoz türüne denmektedir⁹². Türkisches Papier (Türk kağıdı) zoolojide şekil itibariyle ebru sanatını andıran desenlerinden dolayı Latincesi *Conus minimus*, *Cypraea ametystes*, *tuberosum* adlı salyangozlara denmektedir⁹³.

Türkenbund zoolojide kullanılmakta olan bu kavramın Latincesi *Echinus cidaris*, *L'* dir ve denizkestanesi için kullanılmaktadır. Şekil itibariyle hafifçe yassı olmasına rağmen neredeyse yuvarlaktır. Kızıldeniz ve Akdeniz'de yaşadığı bilgisine yer verilir⁹⁴.

4) Gıda (İçecek- Yiyecek)

Türkenblut (Türk kanı) koyu renkteki kırmızı şaraba denmektedir. İlk olarak 1716 yılında tespit edilmiş olan sözcüğe yönelik açıklamada ise, şaraba neden bu adın verildiği bilgisi yer almamaktadır⁹⁵. Wahrig'e göre

⁸⁸ <http://germazope.uni-trier.de/>

⁸⁹ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

⁹⁰ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

⁹¹ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

⁹² <http://germazope.uni-trier.de/>

⁹³ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

⁹⁴ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

⁹⁵ <http://germazope.uni-trier.de/>

ise bu içki kırmızı şarap ve şampanya karışımından yapılan bir içecektir⁹⁶. Türkenrank (Türk içeceği) ile Türk kahvesi kast edilmektedir⁹⁷. Türkenwein (Türk şarabı) ya da Türkische Weine (Türk şarapları) “Türkiye’de”, yani Osmanlı İmparatorluğu’nda üretilen şaraplara denmektedir. Şarap üretimine uygun üzüm bağlarının neredeyse “Türkiye”nin her yerinde bulunduğu bilgisine yer verilir. Ansiklopedide şarapçılığın özellikle “Türk Hırvatistan’da”, güney Bosna ve Novipazar çevresinde, Sırbistan, Bulgaristan, Edirne, Çanakkale, Makedonya, Arnavutluk, İstanbul vs. gibi yerlerde yapıldığı belirtilir. Ayrıca nerede, hangi üzüm çeşidinin yetiştirildiği, şarapların hangi ülkelere ihraç edildiği yazılır⁹⁸. Türkenbund türban görünümündeki bir tatlı veya kek çeşididir⁹⁹. Türkenbrot (Türk ekmeği) Grimm sözlüğüne göre mısır ekmeği anlamındadır¹⁰⁰. Türkenmuß Avusturya’nın Tirol şehrinde hazırlanan pratik bir yemeğe verilen isimdir. Muhallebi biçiminde olan bu yemek un, su ve “Türk buğdayı” (Türkische Weizen) olarak adlandırılan bulgurdan ve yağdan hazırlanmaktadır¹⁰¹. Türkenmehl (Türk unu) mısır unu anlamındaydı¹⁰². Türkenpult suda kaynatılmış mısır lapası (ezmesi veya püresi) anlamındaydı “maisbrei, in wasser gesotten”¹⁰³. Türkenribel mısır unundan yapılan özel bir yemeğe denmekteydi¹⁰⁴. Türkensterz özellikle Avusturya’da mısır irmiğinden yapılan bir yemeğe denmektedir. Türkischer Honig (Türk balı) bal, şeker, nişasta, yumurta akı, jelatin, badem ve fındıktan yapılan ve ocakta (fırında) pişirilen bir çeşit helva veya tatlı çeşidi kast edilmektedir¹⁰⁵. Türkenkugel (Türk topu) günümüzde Almanya’da top şeklindeki bir çeşit çikolataya denmektedir¹⁰⁶.

⁹⁶ Wahrig 199, s. 1305.

⁹⁷ Bkz. Karl Teplý: *Die Einführung des Kaffees in Wien*, München, Wien: 1980.

⁹⁸ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

⁹⁹ <http://germazope.uni-trier.de/>

¹⁰⁰ <http://germazope.uni-trier.de/>

¹⁰¹ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

¹⁰² <http://germazope.uni-trier.de/>

¹⁰³ <http://germazope.uni-trier.de/>

¹⁰⁴ <http://germazope.uni-trier.de/>

¹⁰⁵ Gudemann 1991, s. 917.

¹⁰⁶ Bu çikolata Avusturya’da Mozartkugel olarak adlandırılan çikolataya benzemektedir.

5) İnsan-İnsana İlişkin

Türkopol Türk-Yunan evliliğinden doğan çocuğa denmekteydi¹⁰⁷. Grimm sözlüğünde ise Türk bir babadan ve Yunanlı bir anneden doğan çocuk için kullanılmaktaydı¹⁰⁸. Türkensattel (Türk eyeri) anatomide yer alan kavramın Latincesi Sella *turcica*dır ve uyluk kemigi çukuru anlamına gelmektedir. Şekil itibariyle Türk yapımı eyere benzerliğinden dolayı bu isim verilmiştir¹⁰⁹. Türkischer Armenier (Türk Ermenisi) Türkiye’de yaşayan Ermenilere denmekteydi¹¹⁰. Türkischer Jude (Türk Yahudisi) Türkiye’de yaşayan Musevilere denmekteydi¹¹¹. Türkensitz (Türk bağdaşı) Türk gibi bağdaş kurmak anlamında kullanılmaktadır¹¹². Türkenmanier ya da Türkische Manier (Türk tarzı) alışılmışın dışında, tuhaf alışkanlıklar için kullanılmaktaydı¹¹³.

6) Renk ve Renge İlişkin

Türkis (firuze) firuze rengi, firuze renginde, turkuaz. Aslında Türk mücevheri anlamına gelen bu sözcük adını muhtemelen ilk bulunduğu yerden almıştır. Bu sözcük ile şeffaf, mavi-yeşil ya da yeşil renkte olan bu mineral ya da bundan üretilen mücevherler kast edilmektedir¹¹⁴. Etimolojik sözlüklerde yer alan açıklamaya göre, Türk taşı adını alan bu mineral Türkler tarafından Avrupa’ya getirilmiştir. Ortaçağ Almancasında “turkoys”, “turggis”, “turkes”, Erken Yeni Çağ Almancasında ise “turckiß”, “durkis” (15.yy.) biçimini almıştır. Tür(c)kis olarak adlandırılması özellikle Martin Luther’in kullanımından sonradır¹¹⁵. Zahntürkis (Beintürkis, occidentalischer Türkis) olarak adlandırılan ve daha değersiz

¹⁰⁷ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

¹⁰⁸ <http://germazope.uni-trier.de/>

¹⁰⁹ Wahrig 199, s. 1305.

¹¹⁰ Herbert Jansky, *Deutsch-Türkisches Wörterbuch*. 2. Halbband: K-Z. Otto Harrassowitz, Wiesbaden, s. 399.

¹¹¹ Jansky, s. 399.

¹¹² *Duden* 1989, s. 1571.

¹¹³ <http://germazope.uni-trier.de/>

¹¹⁴ *Duden* 2007, s. 1721.

¹¹⁵ *Etymologisches Wörterbuch des Deutschen*, 2005, 8. Aufl, dtv., München 2005, s. 1476.

olduğu ifade edilen başka bir türü de bulunmaktadır¹¹⁶. Türkisblau turkuaz mavisi demektir. Türkisch blau, Türkenblau Türk mavisi anlamındadır¹¹⁷. Türkischgrün, türkisgrün (Türk yeşili) turkuaz gibi açık yeşil mavi bir renktir. Türkisfarben, türkisfarbig firuze renginde, Türk mavisi renginde demektir. Türkischer Indigo (Türk mavisi) mavi olan renge denmekteydi.

Türkisch Roth, türkischrot, (Türk kırmızısı, Alizarin kırmızısı) Türk kırmızısı olarak adlandırılan renge aynı zamanda Edirne kırmızısı Fransızca “rouge d’ Adrianople”, İngilizce “Adrianopel red” ya da Türkiye kırmızısı “Turkey red” da denmektedir. Söz konusu renk Krünitz’e göre *Oldenlandia umbellata* olarak adlandırılan bitkinin kökünden elde edilmektedir¹¹⁸. Eskiden özellikle parlak olan, bilhassa da parlak kırmızı renklere denmekteydi¹¹⁹. Türkischrotöl (Türk kırmızısı yağı)¹²⁰ genelde boyamada kullanılan kahverengimsi bir yağa denmektedir¹²¹. Türkischrothfärberei (Türk kırmızısı boyamacılığı) genelde Alizarin (kök boyası, kök kırmızısı) kullanılarak kırmızıya boyama sanatına denmektedir (bkz “Türkisch Roth” kavramının açıklamalarına).

7) Eşya (Giyim, Süs vd.)

Türkenturban, Türkenbund, Türkischer Bund Türk sarığı anlamında kullanılmaktaydı. Krünitz’in ansiklopedisinde yer alan açıklamalara göre türban, varlıklı sayılabilecek tüm Türkler tarafından kullanılmaktadır. Kumaşın türüne ilişkin bilgiler arasında, bunların keten veya ipekten yapıldığı ifade edilmektedir. Silindir ya da yarı küre (yuvarlak) biçimde kullanılan bu başlığın genelde kırmızı, etrafının ise beyaz kumaş ile sarıldığı söylenmektedir¹²². Türkenkappe (Türk başlığı) kavramı ile fes kastedilmekteydi¹²³. Türkenhut (Türk şapkası) sarık ile aynı anlama

¹¹⁶ *Meyers Konversationslexikon*, 1885-1892, s. 914.

¹¹⁷ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

¹¹⁸ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

¹¹⁹ *Duden* 1989, s. 1571.

¹²⁰ İngilizcesi *turkey-red oil*’dır.

¹²¹ *Wahrig* 1991, s. 1305.

¹²² <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

¹²³ <http://germazope.uni-trier.de/>

gelmesine rağmen, Grimm sözlüğünde daha çok “ucu sivri şapkalar” için kullanıldığı yazmaktadır¹²⁴. Türkengewand eskiden Türk giysisi anlamında kullanılmaktaydı.

Türkengut (Türk malı) genelde Viyana’da hazırlanan ve oradan Türkiye’ye gönderilen kahve fincanı, testi, lavabo, pipo başlığı gibi belirli porselen türlerine verilen isimdir. Bunlar genelde Türk zevkine uygun olarak renkli boyamalarla ve kenarları altın sır ile süslenmiştir¹²⁵.

Türkenkopf (Türk kafası) Türkiye’deki gibi topraktan fırınlama yoluyla yapılan Türk pipo başlığına verilen isim idi¹²⁶. Türkenpfeife (Türk piposu), Türkische Pfeifenköpfe (Türk pipo başları) kırmızı kilden yapılan pipo ve pipo başlıklarına denmektedir¹²⁷.

Türkenkoffer (Türk bavulu) bu alaylı ifade biçimi ile plastik torba kast edilmektedir¹²⁸. Muhtemelen 1960’lı yıllardan itibaren Almanya’ya göç etmiş olan Türk vatandaşlarının bazılarının, bavul yerine torba ile seyahatte çıkmaları sonucu oluşmuştur. Türkische Tapeten (Türk duvar kağıdı) ya da Türkischer Teppich (Türk halısı) Almandaki “Tapete” sözcüğü eskiden halı anlamına gelmekteydi. Türk (duvar) halılarının özgün renkleri ve motifleri kastedilmektedir¹²⁹.

Türkenbad, Türkisches (Dampf) Bad ya da Türkisches Hamam kavramları ile Türk hamamı kastedilmektedir. Günümüzde bu kavramların üçü de yaygın olarak kullanılmaktadır.

Türkischer Spiegel (Türk aynası) tahta yerine etrafı camla sarılı olan tuvalet aynasına denmekteydi¹³⁰.

Türkenbund (Türk sarığı) deri veya kalın iplerler kullanılarak, makrame, bileklik gibi, düğüm atma yöntemi ile yapılan süs eşyalarına denmektedir. Halatların düğümlemesi de bu şekilde adlandırılır. Deri, kalın ip, halat veya kurdelelerin üst üste gelerek, sarığa benzer biçimde bağlan-

¹²⁴ <http://germazope.uni-trier.de/>

¹²⁵ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

¹²⁶ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

¹²⁷ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

¹²⁸ *Duden* 1989, s. 1571.

¹²⁹ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

¹³⁰ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

ması nedeniyle bu şekilde adlandırıldığı düşünülmektedir. Kavramın İngilizce karşılığı ise “Turks head” (Türk başı)’dır¹³¹. Türkenkopf (Türk kafası) nadiren kullanılmakla birlikte bununla süs amacıyla tahtadan yapılmış Türk kafası oymaları kast edilmekteydi, örneğin “die putzigen türkenköpfe auf den schnäbeln der schlitten” (kızakların başındaki şirin Türk kafaları)¹³². Türkische Rosenperlen (Türk gül incisi) gerçek olmayan inci türleri arasında yer almaktadır. Çeşitli yapay maddelere gül yağından çıkarılan bir renk katılarak yapılan incilere verilen isim idi¹³³.

Türkenschlüssel (Türk anahtarı) Türkiye’de tahtadan yapılmış olan ve eski ya da modası geçmiş olarak tanımlanan kilit ve yaklaşık olarak 30 cm. büyüklüğündeki anahtara denmekteydi¹³⁴.

8) Tekstil-Deri

Türkische Ziegenwolle (Türk keçi yünü, tiftik, moher) deveden ya da keçi tüyünden elde edilen ipliklere denmekteydi. İran keçisinin kırmızı renkli yününden ya da devenin boynu, sırtı ve karnından elde edilen yün ve ipliklerdir. İpliğin Avrupa’ya gelişini sağlayan şehirlerden biri de İstanbul’dur. Ansiklopediye göre keçiden elde edilen ipliklere angora, angora yünü veya deve yünü de denmektedir¹³⁵. Türkische Shawls (Türk ipeği) Türkiye’de üretilen ipeklere denmekteydi. İpek fabrikaları 12. yüzyılın sonlarında Normanlar (Normandiyalılar) tarafından Türkiye’den Avrupa’ya getirilmişlerdir¹³⁶. Türkisches Garn (Türk ipliği) kırmızıya boyanmış pamuktan elde edilen ipliğe denmekteydi. Kök boyadan elde edilen kırmızı rengin havaya ve güneşe dayanıklı olduğu belirtilmektedir¹³⁷. Türkische Naht (Türk dikişi) her iki tarafı düzgün olan dikişe denmekteydi¹³⁸. Türkenmuster (Türk örneği, modeli) özellikle kravat, kaşkol

¹³¹ <http://germazope.uni-trier.de/>

¹³² <http://germazope.uni-trier.de/>

¹³³ Brockhaus 1894-1896, 16. Band, s. 1022.

¹³⁴ <http://germazope.uni-trier.de/>

¹³⁵ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

¹³⁶ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

¹³⁷ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

¹³⁸ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

v.b. için genelde küçük Türk motifleri ile bezenmiş kumaşa denir¹³⁹. Türkisches Leder (Türk derisi) “Maroquin” olarak adlandırılan keçi derisine denmektedir. Maroquin denmesinin nedeni tabaklama biçiminin Fas’tan Avrupa’ya gelişi ile ilgili olmalıdır¹⁴⁰.

9) Ölçü ve Para Birimleri

Türkenkalender (Türk takvimi) Grimm sözlüğüne göre, Fransız Devrimine kadar her sene çıkan Türk takvimi, Türklerin geçmişte yaptıkları ve gelecekte yapacakları vahşetleri anlatmaktadır¹⁴¹. Türkenzeit (Türk zamanı) ile genelde Türklerin bir yerde hükmettiği zaman dilimi, ya da askerî anlamdaki başarıları kastedilmekteydi. Türkenjahr (Türk yılı) ile genelde 1683 yılında gerçekleştirilen ikinci Viyana kuşatması kastedilmektedir.

Türkische Münzen ya da Türkischer Piaster (Türk paraları) Türk sultanları ya da güçlü paşaları tarafından bastırılan sikkeler için kullanılmaktaydı¹⁴².

Türkisches Gewicht (Türk ağırlık ölçüleri) okka, dirhem gibi eski Türk ağırlık ölçü birimlerine denmekteydi¹⁴³. Türkische Meile Türk mili anlamındadır¹⁴⁴.

10) Sanata İlişkin

Türkische Literatur (Türk edebiyatı) Krünitz’in sözlüğünde bu kavrama Türk Eğitim Sistemi başlığı altında değinilmekte ve bu bağlamda Türkiye’nin çok geri kalmış olduğu dile getirilmektedir. Eğitim neredeyse hiç önem verilmemesinden dolayı, Türklere ait edebi eserlerin de

¹³⁹ Duden 1989, s. 1571.

¹⁴⁰ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

¹⁴¹ “noch bis zur zeit der ersten französ. revolution erschien alljährlich sogenante türkenkalender mit ... schilderungen künftiger und vergangener türkengreuel angefüllt” (<http://germazope.uni-trier.de/>).

¹⁴² <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

¹⁴³ Türk ölçü birimleri kavramlarına ilişkin bkz. Walter Hinz’in İslam’da Ölçü Sistemleri adlı çalışmasına. Walter Hinz, İslam’da Ölçü Sistemleri, Çev. Acar Sevim, Edebiyat Fakültesi Basımevi. İstanbul, 1990; <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

¹⁴⁴ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

olmadığı, olanların ise çok yetersiz bulunduğu ifade edilmektedir¹⁴⁵. *Meyers Konversationslexikon* da benzer sözlere yer verilmektedir¹⁴⁶. Türkischer Baustil (Türk mimarisi) Türk mimarisinin özellikleri kast edilmektedir. Bu bağlamda özellikle sarayların yapısına ilişkin bilgiler yer almaktadır¹⁴⁷. Türkisches Papier (Türk kağıdı) Ebru sanatı kast edilmektedir¹⁴⁸.

11) Diğerleri

Türkenkarte (Türk iskambil kağıdı) ya da Türkenpiel (Türk kağıt, iskambil oyunu). “Türk kâğıtları” olarak adlandırılan bir kâğıt oyununu anlamındaydı. Oyun, üzerinde Türk resimleri bulunan 36 kâğıt ile oynanmaktadır¹⁴⁹. Türkheim (Türk yurdu) özellikle Bavyera’da birçok şehre ve bölgeye verilen Türklerle ilişkili isimlerdendir¹⁵⁰. Türkisieren (türkleştirmek) Türkleştirmek, Türk diline, Türk geleneklerine benzemek anlamındadır¹⁵¹. Bu da yeni sayılabilecek ve günümüz sözlüklerinde yer alan kavramlar arasındadır. Türkenheit ya da Türkentum Türklük anlamındadır. Türkenland Türklerin ülkesi anlamındaydı¹⁵². Türkischer Knopf (Türk düğümü) gemi yapımında halatın uçlarına çift atılmış düğüm için kullanılmaktaydı¹⁵³. Türkische Eisenbahn (Türk treni) 13 Temmuz 1878 yılında gerçekleştirilen Berlin Antlaşması sonucu inşa edilen tren güzergâhlarında yol alan trenlere “Türk treni” ya da “Doğu (Şark) treni” denmiştir¹⁵⁴.

¹⁴⁵ “Das Unterrichtswesen liegt in der Türkei noch ganz darnieder und die Schulen haben fast gar nichts zu bedeuten, weil die Türken keine Literatur haben, oder doch nur erst die rohesten Anfänge einer solchen” (<http://kruenitz1.uni-trier.de/>).

¹⁴⁶ Türk edebiyatının çok fazla orijinal bir şey sunmadığını, çünkü genelde İran (Pers) ve Arap edebiyatını örnek alarak taklit ettiği bilgisine yer vermektedir. “Die türkische Litteratur bietet uns daher wenig Originelles dar, sie ist vielmehr größtenteils eine Nachahmung persischer und arabischer Muster” (*Meyers Konversationslexikon* 1885-1892, s. 915).

¹⁴⁷ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

¹⁴⁸ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

¹⁴⁹ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

¹⁵⁰ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

¹⁵¹ *Duden* 1989, s. 1571.

¹⁵² <http://germazope.uni-trier.de/>

¹⁵³ <http://kruenitz1.uni-trier.de/>

¹⁵⁴ Brockhaus 1894-1896, 16. Band, s. 637.

SONUÇ

Adı geçen sözlük ve ansiklopedilerin taranması sonucu 18. yüzyıldan bu yana “Türk” sözcüğünün Alman dilinin birçok sahasında yer aldığı ortaya çıkmaktadır. Bunların başında savaş veya savaşın etkisi sonucu ortaya çıkan kavram ve deyimler de yer almaktadır. Mevcut örnekler Türk sözcüğünün farklı bilim dalları dışında, hayatın hemen her alanında kullanıldığını ortaya koymaktadır. Türklerin Almanya’ya göçü neticesinde ortaya çıkan kullanımlar, ya da var olanların anlam değişikliğine uğrayarak göç eden insanlara uyarlananlar da bu listeye alınmışlardır. Ancak bunların sayıca az olduğunu vurgulamak gerek.

Kimi zaman Latineden Almancaya aktarılan “Türk” sözcüğü botanik, zooloji gibi bilim dalları söz konusu olduğunda ağırlıklı olarak kırmızı renk ve dayanıklılık özellikleri söz konusu olduğunda kullanılmıştır. Sarığı ya da kubbeyi andıran şekiller de “Türk” sözcüğünün kullanılmasında belirleyici olmuştur. Ayrıca 18. ve 19. yüzyıllarda Alman kültürüne yabancı ya da sahte olan varlık ve nesnelerin adlandırılmasında da “Türk” sözcüğünün tercih edildiği ortaya çıkmıştır. Türklerin ya da onlara özgü özelliklerin veya nesnelerin tanımlanmasında da “Türk” sözcüğünün sıkça kullanıldığı belirlenmiştir. Bunların ne zaman ortaya çıktığı genelde tam olarak tespit edilemese de, çoğunun Osmanlıların Avrupa’da etkin olduğu dönemlerde ortaya çıktığı söylenebilmektedir.

Türklerle ilgili kavram ve deyimler burada ele alınanlar ile sınırlı değildir, örneğin diyalekt sözlüklerinde ya da eski yüzyıllardaki dil sözlüklerinde, Türklerle ilgili çok sayıda kavram ve deyimlere rastlanabilmektedir. Bu sözlüklerin de taranması ve geniş kapsamlı bir araştırma yapılması geçmiş dönemlere de ışık tutacaktır.

“AN HISTORICAL GLIMPSE INTO USAGE OF THE WORD ‘TURKISH’ IN GERMAN LANGUAGE”

Abstract

The purpose of the study is to identify the concepts and phrases created by the Turkish words in the German Language since 18th Century onwards, to explore reasons for their emergence and to shed light on their usage. Therefore, comprehensive dictionaries and encyclopedias, published from the beginning of the 18th Century, as well as today's resources have been used. The First of these resources is the most comprehensive dictionary of Germany, titled Deutsches Wörterbuch, published by Grimm brothers. Also, Oekonomische Encyklopädie, compiled by Johann Georg Krünitz between 1773-1858, Meyers Konversationslexikon, edited in 1885-1892 and Brockhaus Konversationslexikon, published between 1894-1896, were taken into consideration. These words that take place in the abovementioned references and in the present dictionaries were put into eleven categories. Respectively, those categories are about war, botany, zoology, food, humans, colors, human belongings, textile and leather, currencies and measurement units, arts and others. The concepts and phrases, which contained in each of these categories are explained briefly. If necessary, the descriptions are supported by the original sentences. The determining factors, related to usage of concepts and phrases associated with the Turks, will be analyzed.

Keywords

The concepts and phrases associated with the Turks, 18.-20. Centuries, German Language.